

Kandidatnummer: 10013

Samisk i norsk skole

En sosiolingvistisk redegjørelse av den nåværende samiske skolesituasjonen i lys av fornorskningens historie ved norske skoler

Bacheloroppgave i Lektorutdanning i nordisk språk
Veileder: Brit Kirsten Mæhlum
Juni 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Det
humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Innholdsfortegnelse

1.1 Innledning.....	2
1.2 Begrunnelse for problemstilling.....	3
2.1 «Med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater» - Internatskolene i Norge.....	3
2.2 Langvarige sosiolingvistiske konsekvenser av fornorskningspolitikken.....	6
3.1 Den nåværende samiske skolesituasjonen.....	7
4.1 Oppsummering.....	11
Litteraturliste:.....	14

1.1 Innledning

Hva vil det si å være norsk? Vil det si å være født i Norge med norske foreldre? Eller holder det å bare kunne språket? Dette er et spørsmål som har blitt stilt utallige ganger opp igjennom historien, og som vi antageligvis kommer til å høre i all mulig fremtid. Det er et komplisert spørsmål som i aller høyeste grad kommer til å ha varierende svar alt ettersom hvem man spør, men det er også et spørsmål som blir vanskeligere å besvare jo mer globalisert og flerkulturelt som samfunnet blir. Norge har i all tid vært et flerkulturelt og flerspråklig land, som har huset mange ulike etnisiteter, men oppfatningen om hva det vil si å være norsk har ikke alltid vært like varierende og tvetydig som det er i dagens klima. Mangfoldighet og flerspråklighet er i dag begreper som ofte er allment forenelige i den norske identitetsoppfatningen, men slik har ikke alltid vært. I forbindelse med nasjonsbyggingen på 1800-tallet ble det dyrket et ideal om en nasjonal tilhørighet knytte til et felles språk og kultur, og begreper som mangfoldighet og flerspråklig ble dermed ikke inkludert på lik linje med andre norske verdier. I det offentlige bildet var det ønskelig med en monokulturell og enspråklig identitetsoppfatning, og for å oppnå det idealet var det skoleverket som skulle stå for den praktiske utførelsen med å spre det norske språket og identiteten. En identitetsoppfatning og en politikk som kom til å sette dype spor i den samiske befolkningen, og påføre de omfattende kulturelle og språklige tap.

Fornorskningspolitikken av samene er blitt et mørkt kapittel i norsk historie, og er en politikk som man fremdeles kan se ringvirkningene av i det norske og samiske samfunnet. Selve fornorskningspolitikken ble utformet med den hensikt å avlære det samiske språket og kulturen hos den yngre generasjonen med samer. I den forbindelse ble utsagnet «med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater» et symbol på politikken utførelse (Minde, 2005). Et utsagn som, med høy nøyaktighet, fanger hvordan skolen som institusjon ble brukt til å utføre fornorskningspolitikken. Det er derfor jeg i denne bacheloroppgaven skal, med utgangspunkt i sitatet «med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater», redegjøre for hvordan skolen som institusjon har påvirket det samiske språket og kulturen som en del av assimileringspolitikken, og hvilke langvarige sosiolingvistiske og kulturelle konsekvenser det har hatt. Jeg skal så, i lys av de historiske funnene, gjøre rede for den nåværende samiske skolesituasjonen, med den hensikt å belyse viktigheten av lærerne og skolen som institusjon når det gjelder det samiske språkets posisjon i norske skoler, og for å få en bedre innsikt i den nåværende samiske skolesituasjonen.

1.2 Begrunnelse for problemstilling

For å bedre kunne forstå posisjonen til det samiske språk i nåtiden, er det nødvendig å først ha kjennskap til fortiden. Det er derfor jeg har valgt å innlede denne oppgaven med en begrunnelse for valget av problemstilling. Jeg har valgt å sentrere denne besvarelsen om assimileringspolitikken rundt skolens posisjon i denne politikken for å se på hvordan lærerne og skolen som institusjon ble brukt til å «fornorske» det samiske folket. Det er gjort i den hensikt for å understreke hvor viktig skolen som utviklingsarena er for å utvikle språkkunnskaper hos enkeltelever og dyrke en selvstendig identitetsforståelse. Utsagnet «med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater» (Minde, 2005) er noe som i ettertid har blitt stående som et symbol på assimileringspolitikken og hvordan den ble gjennomført. Hovedmålet med assimileringspolitikken var, som nevnt tidligere, å forme en fremtidig identitet som skulle kjennetegne Norge som nasjon. Skolen ble dermed en viktig arena med lærerne som støttespillere. For om man har et ønske om å forme fremtiden, er det fordelaktig å forme den fremtidige generasjonen. Skolen har alltid vært en viktig arena når det kommer til å utvikle kunnskap og forme enkeltindivider, noe som gjør at lærerne ofte innehar en stor påvirkningskraft ovenfor elevene. Det er også derfor jeg i andre del av denne besvarelsen skal se på posisjonen til det samiske språket i det norske skolesystemet basert på de historiske hendelsene som har vært med på å forme det samiske språket og kulturen.

2.1 «Med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater» - Internatskolene i Norge

Fornorskningspolitikken mot samene har historisk grobunn i nasjonsbyggingen på 1800-tallet. Norge som nasjonalstat er i ferd med å etableres, og parallelt med det dyrkes et ideal om et norsk språk og en felles norsk kultur. I store deler av Europa på 1800-tallet var ideologien om statsdannelse knyttet til en nasjonal selvbevissthet, noe som også innebar et følelsesmessig felleskap når det gjaldt etnisitet, språk og kultur (Johansen, 2009, s. 57). Språklig og kulturell samhörighet var også impulser som gjorde seg gjeldende i Norge ved at man begynte å dyrke et eget språk og en egen norsk kultur. I den forbindelse ble ikke samenes språk og kultur anerkjent på lik linje med det norske, og kombinert med et sosialdarwinistisk tankegods og sikkerhetspolitiske tendenser knyttet til landegrensene i Nord-Norge, ble det sett på som nødvendig å assimilere det samiske folket med det norske (Johansen, 2009, s. 57). Selve ordet assimilering er et ord som blir definert som «Fullstendig forening eller sammensmelting med

noe annet» (Noab, 2021). Et begrep som fungerer oppsummerende for fornorskningens målsetning ved at hovedmålet var å assimilere det samiske folket til å bli tilnærmet likt det norske, og med det legge fra seg det samiske språket og kulturen. I likhet med misjoneringsarbeidet som ble utført på det samiske folket på 1700-tallet, ble det i tilfellet med fornorskningens politikken også valgt en «pedagogisk» fremgangsmåte da staten bestemte at samene skulle indoktrineres i det norske samfunnet (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 211). I den sammenheng ble skoleverket en hjørnestein når det gjaldt styringen av nasjonalstaten Norge (Minde, 2005). Lærerne hadde i den forbindelse en viktig posisjon når det gjaldt å utføre myndighetenes ordre, hvorav uttrykket «med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater» med høy presisjon fanger assimilasjonspolitikken praktiske utførelse (Minde, 2005).

Fornorskningens politikken i Norge ble gjennomført i form av internatskoler hvor norsk var det rådende språket. For å gjennomføre denne undervisningen ble det opprettet 50 internatskoler i Finnmark, hvorav om lag 35 prosent av alle elevene i hele fylket bodde på slike internat (Norgeshistorie, 2019). Mange av disse elevene måtte også bo på internatskolene i store deler av året på grunn av de store avstandene mellom skolen og familien, noe som medførte at barn og familien ble tvunget til å separeres i store deler av barnets oppvekst. I forbindelse med separasjonen fra familien skriver en elev ved en internatskole i Kautokeino at «For meg og mange føltes det som om å bli foreldreløs gang på gang» (Tjelle, 2000, s. 10). Et sitat som fanger sorgen mange av de samiske barna må ha følt i møtet med internatskolene, og som viser noe av den manglende forståelsen ovenfor samene og deres situasjon knyttet til hvordan fornorskningens politikken ble gjennomført.

Når det gjelder selve undervisningen ved internatskolene står det skrevet i fornorskningens instruks fra 1898 at «Lærerne i de distrikter, hvor lappisk og kvænsk er tillatt brukt som hjelpesprog ved undervisningen i folkeskolen, skal med yderste flid stræbe efter at udbrede kjendskap til det norske sprog og søge at fremme dets brug i kredse, hvori de virker» (Fornorskningens instruks av 1898, §1). Samisk skulle med andre ord kun benyttes som et hjelpespråk for å bedre lære seg norsk, og det ble til og med lagt ned forbud om å snakke samisk når man befant seg på internatskolene (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 257). Og siden lærerne ved internatskolene hadde lite kjennskap til det samiske språket, fikk elevene sjeldent, eller så godt som aldri benytte sitt morsmål i undervisningssituasjoner, og med det oppstod det en stor språkbarriere mellom lærerne ved internatskolene og de samiskspråklige elevene

(Borchgrevink, Karlsen & Segelcke 2013). En språkbarriere som skulle vise seg å være vanskelig å overkomme.

De samiske barna hadde, i mange tilfeller, lite eller ingen kjennskap til norsk, og siden lærerne ikke kunne formidle undervisningsopplegget på samisk, førte det til veldig lite faglig og språklig utbytte hos elevene. Dette er en metode for språklig opplæring som kategoriseres som *språkdrukning*, og er i den forbindelse ansett som en svak form for tospråklig opplæring (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 202). Språkdrukning er en form for språklig opplæring som defineres som når «Minoritetsbarnet kastes ut i majoritetens «språkhav», fordi det antas å være den raskeste måten å lære det å «svømme» på» (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 202). I tillegg får minoritetsbarnet ingen «svømmehjelp» til å holde seg flytende i «språkhavet». Med denne informasjonen i grunn er derfor lett å identifisere at det ble praktisert en form for språkdrukning på de samiskspråklige elevene ved internatskolene. Som en direkte konsekvens av denne forsømmende formen for språkundervisning medførte det til at mange av de samiske elevene ble analfabeter, ved at de hverken lærte å lese eller å skrive (Borchgrevink, Karlsen & Segelcke 2013). Engen og Kulbrandstad (2018) begrunner dette ved å skrive at «Barnets morsmål «drukner» i flodbølger av majoritetsspråklig påvirkning» og at «Mange under slike omstendigheter vil ha problemer med å lære seg majoritetsspråket skikkelig» (s. 202). Dette er en strategi for tospråklig opplæring som hovedsakelig har to ønskelige utfall; Det ene er assimilering i henhold til majoritetsbefolkningen, og den andre er enspråklighet ved at man avlærer minoritetsbarnet å bruke morsmålet (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 202), noe som var et av fornorskningens politikkens mål ovenfor det samiske språket. I den forbindelse kan man dermed påstå at fornorskningens politikk lyktes i sin strategi om å fornorske det samiske folket, ved at flere og flere samer valgte å legge bort sitt morsmål til fordel for det norske språket, noe vi skal se nærmere på i neste kapittel.

Til nå har vi vært igjennom noen om de nasjonalistiske impulsene og ideologiene som lå til grunn for gjennomførelsen av fornorskningens politikk. Vi har sett på hvordan språkopplæringen ved internatskolene ble gjennomført, og hvorfor man med sikkerhet kan anse det som en lite funksjonell språkopplæring på grensen til forsømmende, men et veldig sentralt element med fornorskningens politikk, som har hatt store negative innvirkninger på samenes språk og kultur, er knyttet til språklige holdninger fra majoriteten rettet mot minoritetsspråkets status.

2.2 Langvarige sosiolingvistiske konsekvenser av fornorskningspolitikken

Assimileringspolitikken av det samiske folket er en språkpolitisk hendelse som i ettertid har satt dype spor i den samiske befolkningen. Ved internatskolene lærte de samiske barna seg å være underdanige og lydige, og de ble påtvunget en oppfatning om at sitt eget samiske språk og kultur var noe mindreverdige og skammelig (Borchgrevink, Karlsen & Segelcke 2013). Som en direkte konsekvens av dette valgte dermed mange av de samiske elevene, som hadde gått på internatskolene, å legge fra seg det samiske språket og kulturen til fordel for det norske. Engen og Kulbrandstad underbygger dette ved å skrive at «Mange samer og kvener godtok etter hvert (den implisitte) oppfatningen av samisk og kvensk som mindreverdige språk og prøvde å gå over til norsk» (2018, s. 258). I forbindelse med sosiohistorisk status knyttet til minoritetsspråklige skriver Giles, Bourhis og Taylor, som referert i Johansen (2009) at; «Historien til en språklig minoritet reflekterer gjerne majoritetens syn på og behandling av denne folkegruppa» (s. 56). Dette sitatet fungerer på mange måter veldig oppsummerende for majoritetens selvhevdende og nedlatende syn på samenes språk og kultur som var gjeldende på den tiden. Et sosialdarwinistisk menneskesyn som også gjorde seg gjeldende ved internatskolene.

Man kan med andre ord si at dette var en politikk som fikk omfattende og langvarige kulturelle og språklige konsekvenser ved at flere og flere med samisk opphav valgte å legge vekk språket og kulturen sin på det grunnlaget at det var mindreverdige og skammelig. Et praktisk eksempel på det finner vi i Bjørklund (2000) hvor en same ytrer at «Jeg er imot alt samisk. Jo før vi blir kvitt det samiske, jo bedre. Hvor langt kommer du med det samiske? ...» (s. 16). Det vi leser her, er en av de langvarige sosiolingvistiske og kulturelle konsekvensene som fornorskningspolitikken har hatt på det samiske språket. Skolen og lærernes rolle har i sammenheng med fornorskningspolitikken vært svært avgjørende for denne utviklingen ved at de samiske elevene ved internatskolene ble påtvungen en nedlatende holdning til eget språk og kultur. Johansen (2009) underbygger dette ved å skrive om internatskolene at «For mange med samisk og kvensk som morsmål innebar skolehverdagen en årelang erfaring med tap og nederlag. Da disse i sin tur fikk egne barn, valgte de bort det samiske språket. Barna skulle bli gode i norsk og dermed slippe nedverdighets og slitet de selv hadde opplevd» (s. 60). Dette er et sitat som med høy nøyaktighet fanger fortvilelsen og det forsømmende ved undervisningssituasjonen på internatskolene, som har vært med på å forme mange fremtidige generasjoner med samisk språk og kultur. Det var med andre ord veldig mange med samisk opphav som valgte bort sitt eget språk og kultur, i den hensikt å skåne den fremtidige

generasjonen for ydmykelsen og undertrykkelsen som de selv hadde vært igjennom ved internatskolene.

I den forbindelse kan en derfor hevde at fornorskningspolitikken lyktes med sitt mål om å fornorske det samiske språket og kulturen siden så mange valgte å legge bort sin samiske identitet til fordel for det norske, og at lærerne ved internatskolene spilte en meget sentral rolle i den prosessen. Minde, som referert i Johansen (2009) underbygger dette ved å skrive at «Den språklige assimileringen ble selve målet på fornorskningens suksess, og hovedarenaen var klasserommet» (s. 58). Jeg innledet tidligere denne besvarelsen med sitatet «med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater» (Minde, 2005), for å oppsummere fornorskningspolitikken praktiske utførelse og for å tydeliggjøre skolens posisjon i denne politikken. Det er først når man skal prøve å oppsummere fornorskningspolitikken konsekvenser at man begynner å se omfanget som politikken har hatt på det samiske språket og kulturen. Ut ifra det vi hittil har gjennomgått i besvarelsen kan vi kortfattet oppsummere fornorskningspolitikken overordnede konsekvenser som at det samiske folket har lidd et omfattende språklig og kulturelt tap, ved at mange ikke lenger har kjennskap til sitt eget språk eller kultur som følge av assimilasjonspolitikken ved norske internatskoler. De samiske elevene ble over mange år utsatt for en forsømmende og lite funksjonell språkundervisning, og påtvunget en stigmatiserende oppfatning knyttet til eget språk og kultur som førte til at mange samer valgte å legge bort sitt samiske språk og kultur for å skåne den fremtidige generasjonen for de samme ydmykelsene i møte med den norske skolen. Hvor det i dag fremdeles er mange med samiske røtter, som ikke lenger har kjennskap eller er viten om sin samiske bakgrunn.

3.1 Den nåværende samiske skolesituasjonen

Mange år har gått siden fornorskningspolitikken først ble iverksatt i den hensikt å fornorske det samiske folket. En politikk som på mange måter oppnådde sitt mål om språklig og kulturell assimilering ved å konvertere store deler av den samiske befolkningen til å omfavne det norske språket og kulturen som sin egen (Minde, 2005). Fra da fornorskningsinstruksen ble innført i 1898 og frem til i dag har mange mennesker med samisk opphav kjempet for å ta tilbake sin samiske kultur og språk. Det samiske språket har på mange måter vært igjennom en revitaliseringsprosess i Norge (Johansen, 2010, s. 9), noe som har ført til at det samiske språket har fått en sterkere posisjon i det offentlige og i skoleverket enn tidligere, men også

skolens ideologiske posisjon i det offentlige har endret seg drastisk i årene som har gått. På 1800-tallet og utover fungerte skolen mer som et ideologisk statsapparat som utelukkende handlet i regi av myndighetene. I dagens samfunn derimot er skolen mer knyttet til enkeltindividets rettigheter (Hermansen & Olsen, 2012, s. 210).

Fra den homogene og monokulturelle språk- og skolepolitikken som var gjeldene ved norske skoler i form av fornorskningspolitikken, har samiske elever som bor i samiske distrikter i dag en lovfestet rett til opplæring på samisk (Utdanningsdirektoratet, 2020). Et lovverk som utvilsomt er av stor viktighet for posisjonen til det samiske språket i det norske skoleverket, men det er også et lovverk som har tatt lang tid å implementere i norsk skolepolitikk. For i fra 1898 og frem til 1959 var alle undervisningssituasjoner bygd på instruksjonen om at norsk skulle være det rådende språket i all undervisning, og at samisk kun skulle benyttes som et hjelpemiddel hvis det var absolutt nødvendig (Bjørklund, 2000, s. 9). Fornorskningsinstruksjonen var med andre ord et lovverk som så seg gjeldene i mange år, og det til tross for at det i 1936 ble formulert i skoleloven at samiske barn skal ha rett på opplæring i morsmålet, så ble det ikke opprettholdt i praksis (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 257). Det var først i 1967 at samisk først skulle bli innført i grunnskolen, da på prøvebasis, før det ble endelig innført på permanent basis i 1969 (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 259).

Kampen om å fremme undervisning på samisk i norsk skole er med andre ord en språkpolitisk kamp som har blitt kjempet over mange år. Viktigheten av å ha et særskilt lovverk i skolen for å opprettholde elevenes rett til undervisning på morsmålet er derfor ubestridelig, for som vi har sett på tidligere i besvarelsen i forbindelse med internatskolene, så innehar skoleverket og lærerne stor påvirkningskraft ovenfor elevenes språklige opplæring og identitetsutvikling. I tilfellet med fornorskningspolitikken, så kan det i aller høyeste grad brukes som et eksempel på hvor omfattende konsekvensene kan bli hvis skolen og lærernes innflytelse blir brukt til å fremme en homogeniserende, monokulturell og undertrykkende språkpolitikk.

Fornorskningspolitikken er med andre ord en manifestasjon på hvor stor innflytelse skolen som institusjon og lærerne kan ha på språk og kultur hos nåværende og fremtidige generasjoner. Det er derfor uimotsigelig at skolen, også i dag, innehar stor makt når det kommer til å utvikle språkkunnskaper og bevare kultur hos enkeltindivider. Noe som igjen underbygger viktigheten av å ha et sterkt lovverk innenfor skolepolitikken som søker å fremme morsmålsundervisning for minoritetsspråklige. Det er derfor jeg i denne delen av besvarelsen ønsker å undersøke den nåværende samiske skolesituasjonen i lys av de historiske hendelsene vi tidligere har gjennomgått. Før jeg avslutningsvis kommer til å redegjøre for

hvorfor tilrettelagt undervisning på samisk er en så viktig del av det norske skolelovverket, og hvorfor det er en rett som bør opprettholdes i enhver undervisningssituasjon ved norske skoler.

Det samiske språket har definitivt en sterkere posisjon i skoleverket enn tidligere ved at samiskspråklige elever nå har en lovfestet rett til opplæring på morsmålet, men for at tospråklig opplæring skal ha noe faglig utbytte må den også kunne gjennomføres i praksis. I både 2019 og 2020 ble det rapportert at samiskspråklige elever i Bodø kommune måtte vente over et halvt år før de fikk innvilget tilbudet om språkopplæring på samisk (Ballovara, 2020; Ballovara, Idivuoma & Trygstad, 2019), som er to praktiske eksempler på at tilbudet om språkopplæring på samisk ikke bestandig gjennomføres slik skolene er pålagt å gjøre. I begge tilfellene begrunnes det manglende opplæringstilbudet i at skolene mangler samiskspråklige lærere, noe som virker til å være et gjennomgripende problem i den samiske skolesituasjonen. I riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring fra 2019 skriver de at mangelen på samisklærere har vært et vedvarende problem i det norske skoleverket, og samtidig at «Antallet elever som får opplæring i samisk, har økt for alle tre språkene de siste årene, mens antallet lærere har gått ned» (Riksrevisjonen, 2019, s. 99). En svært urovekkende utvikling i forhold til at antallet med samiskspråklige elever øker, mens opplæringstilbudet ved norske skoler ikke engang klarer å oppfylle den nåværende forespørselen om samisk undervisning. Når man leser riksrevisjonens undersøkelse av opplæringstilbudet på samisk, så er det på mange måter en bedrøvelig lesing at skolen ikke klarer å opprettholde tilbudet om samisk språkundervisning, men på en annen side så er det et lyspunkt å finne i undersøkelsen ved at antallet med samiskspråklige elever øker i alle tre samiske språk. Ser man på denne økende utviklingen i lys av historien med fornorskningspolitikken, så er det mye som kan tyde på at det er flere som velger å ta i bruk det samiske språket, noe som isolert sett er en gledelig utvikling med tanke på hvor mange som har mistet den samiske delen av sin språklige og kulturelle identitet som en direkte årsak av fornorskningspolitikken, men samtidig som at antallet med samiskspråklige elever øker, så stilles det også et høyere krav til det norske skoleverket når det gjelder å innfri retten om opplæring på samisk. Når man ser på fornorskningspolitikken utførelse ved internatskolene, og de langvarige språklige og kulturelle konsekvensene som politikken har påført på det samiske folket, så burde det ikke råde noen tvil om at det norske skoleverket burde strekke seg langt for å opprettholde tilbudet om samisk opplæring, med den hensikt å gjenopprette det språklige og kulturelle tapet som det samiske folket har lidd. Vi har tidligere i besvarelsen sett hvordan skolen som institusjon

med lærerne som støttespillere kan bidra til å forme, eller frata, fremtidige generasjoners språk og kultur, og hvor omfattende og langvarige disse konsekvensene kan være, noe som igjen understreker skolens viktighet og posisjon når det kommer til utvikling av språk og kultur for samiskspråklige elever.

I samme forbindelse blir det rapportert om at stadig flere samiske elever får fjernundervisning digitalt som et alternativ til fysisk samiskspråklig undervisning, hvorav nordsamisk er det språket som flest elever får fjernundervisning i (Johansen, 2015, s. 6). Denne utviklingen skyldes hovedsakelig at det stadig er flere samer som bosetter seg i byene, noe som gjør at utdanningstilbudet om samiskspråklig undervisning ikke alltid strekker til (Nystad, Boine & Norvang-Herstrøm, 2020). I sammenheng med fjernundervisning på samisk skriver riksrevisjonen at «Fjernundervisning i samisk er likestilt med stedlig undervisning» (2019, s. 98). Fjernundervisning blir av mange ikke vurdert som en like fullverdig metode for språkopplæring som den tradisjonelle fysiske undervisningen, men ifølge Lindberg, som referert i Johansen (2015), argumenterer han for at fjernundervisning kan holde like høyt nivå som fysiske undervisningsformer (s. 5), noe som forutsetter at fjernundervisningen gjennomføres på en hensiktsmessig måte. Det er her metoden for samiskspråklig fjernundervisning slår sprekker ved at det rapporteres om at elever, som benytter seg av dette tilbudet, stadig får utsatt oppstart på undervisningen, hvis den i det hele tatt gjennomføres. I den forbindelse oppstår det stadig problemer knyttet til skolens tekniske fasiliteter, mangel på fjernundervisningsdidaktikk hos de som underviser, eller om skolen i det hele tatt får på plass et tilbud om fjernundervisning på samisk i tide til skolestart (Johansen, 2015, s. 12; Riksrevisjonen, 2019, s. 98). Tilbudet om fjernundervisning på samisk er et tilbud som kan benyttes hvis stedlig undervisning ikke kan gjennomføres, men som svikter i den praktiske gjennomførelsen, og som dermed ikke kan vurderes som et likeverdig tilbud som fysisk undervisning på samisk (Riksrevisjonen, 2019, s. 99), noe som igjen kulminerer problemet om gjennomføring av samisk undervisning ned til mangelen på samiskspråklige lærere.

Manglende samiskspråklige lærere i det norske skoleverket er med andre ord et gjennomgripende problem i den nåværende samiske skolesituasjonen i store deler av landet. Riksrevisjonen skriver også, i samme undersøkelse, at tilbudet om samisk opplæring utenfor samiske distrikter er for lite kjent til at mange velger å benytte seg av det, og at de som ønsker samisk undervisning for sine barn selv må henvende seg til kommunen og fylkeskommunen for å få denne rettet opprettholdt (2019, s. 96). Det å få undervisning på samisk ved norske skoler i dagens samfunn kan med andre ord ofte være en langvarig og svært byråkratisk

prosess, noe som ikke nødvendigvis bidrar til å styrke det samiske språkets posisjon i det norske skoleverket eller generelt i offentligheten. I mange tilfeller medfører denne anstrengende prosessen om å få undervisning på samisk til at mange samiskspråklige elever heller velger bort det samiske språket for å møte minst mulig motstand i skolehverdagen (Paulsen, 2017). Ungdomspolitikker Reina beskriver i den forbindelse om en årelang kamp om å få undervisning på samisk, og at skolen i mange tilfeller skylder på tekniske problemer eller på lærermangel som hovedårsak til at undervisningen ikke tilrettelegges (Paulsen, 2017). Enkelte går også så langt som å si at kommunene ikke bryr seg om å legge til rette for undervisningen, og at det for mange samiskspråklige elever heller er enklere å bare kutte ut undervisning på samisk på grunn av alle konfliktene det medfører (Paulsen, 2017).

Så langt i besvarelsen har undersøkelsen om den nåværende samiske skolesituasjonen vært bedrøvende ved at skolen, i mange tilfeller, ikke opprettholder den stadfestede retten til undervisning på samisk, og at man i verste fall må være forberedt på å kjempe lenge om retten til å få opplæring i samisk ved norske skoler. Ser man på disse enkelthendelsene om manglende tilbud på samiskundervisning i lys fornorskningspolitikken, så råder det ingen tvil om at det norske skoleverket burde gjøre mye mer når det gjelder å tilrettelegge for samiskundervisning. Det samiske folket har kjempet lenge om retten til å kunne bruke sitt eget språk i skolesammenheng, og i det offentlige generelt. Utdanningstilbudet til samiske elever er derfor, i mange tilfeller, langt ifra tilstrekkelig ved at mange elever ikke får det utdanningstilbudet de har krav på. Det norske skolesystemet arbeidet i mange år systematisk og målrettet for å avlære det samiske språket hos samiske elever. Det er derfor uimotsigelig at det norske skolesystemet burde strekke seg langt for å opprettholde retten til morsmålsundervisning for samiske elever, for å i det minste prøve å gjenopprette det omfattende språklige og kulturelle tapet som det samiske folket har lidd som en direkte årsak av fornorskningspolitikken. Som følge av fornorskningspolitikken ved norske skoler er det i dag mange samer som ikke har kjennskap til sitt eget språk og kultur, og det er nettopp derfor det er så viktig at det norske skoleverket opprettholder retten til undervisning i og på samisk, slik at forhåpentligvis flere kan finne tilbake til sitt hjertespråk og til sine samiske røtter.

4.1 Oppsummering

Fornorskningspolitikken var en inngripende og selvhevdende språkpolitikk ovenfor det samiske folket som har satt dype spor i mange generasjoner, og er med det blitt et mørkt

kapittel i norsk historie. Selve ideen om en fornorskningsspolitikk startet som en direkte følge av nasjonsbyggingen på 1800-tallet, og den nasjonale selvbevisstheten og følelsesmessige felleskapet knyttet til språk, kultur og etnisitet som sa seg gjeldende i mange europeiske land på den tiden. Ideen om språklig og kulturelt felleskap, kombinert med sosialdarwinistiske tendenser, medførte dermed en tankegang om at samisk språk og kultur ikke ble anerkjent på lik linje med det norske, og at en assimilering av det samiske folket var en nødvendighet for å skape en felles nasjonal identitet. Dette var en språkpolitikk som hovedsakelig ble gjennomført i form av internatskoler, hvorav det var lærerne som skulle utføre myndighetenes ordre om språklig og kulturell assimilasjon. I undervisningen ved disse internatskolene var norsk det rådende språket, og samisk skulle kun brukes i hjelpesituasjoner hvor det var absolutt nødvendig. Dette medførte til et stort språklig skille mellom lærerne, som ofte bare snakket norsk, og de samiske elevene som ofte hadde lite, eller ingen kjennskap til det norske språket fra før. Dette er en undervisningssituasjon som kategoriseres som språkdrinking, ved at de samiske elevene ble kastet ut i et «språkhav» uten den nødvendige opplæringen til å kunne holde seg flytende (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 202). En form for språkundervisning som ikke ansees som veldig funksjonell, hvorav det ønskelige utfallet er å avlære morsmålet til den minoritetsspråklige, og dermed oppnå fullstendig assimilering til majoritetsbefolkningen (Engen & Kulbrandstad, 2018, s. 202). Hvorav de norske myndighetene i mange tilfeller lyktes i akkurat det målet. Ved internatskolene lærte også de samiske elevene å være underdanig, samt å ha en nedverdiggende holdning til eget språk og kultur, noe som medførte at fremtidige generasjoner unnlot å lære barna samisk, slik at de skulle unngå de samme ydmykelsene i møte med skolen. Alle nevnte omstendigheter ved internatskolene resulterte, på lang sikt, i at mange samer sa ifra seg sin egen samiske identitet til fordel for det norske, noe som har medført omfattende språklige og kulturelle tap for det samiske folket.

Mange år har gått siden fornorskningsspolitikkenes tendenser var gjeldende i det norske skoleverket, og samiskspråklige elever har i dag en lovfestet rett til opplæring på og i morsmålet sitt. Et lovverk som formelt ble innført på permanent basis i 1969, og som er av stor viktighet for å sikre rettighetene til samiskspråklige elever i norske skoler. Det er dog en stadfestet rettighet som har vist seg vanskelig å opprettholde. Kombinasjonen av at antallet med samiskspråklige elever øker, og at det blir utdannet færre lærere innen dette fagfeltet har resultert i en omfattende lærermangel innenfor samisk undervisning, og er ifølge riksrevisjonen et omfattende problem for den nåværende samiske skolesituasjonen i Norge

(2019, s. 99). Dette medfører at mange samiske elever ved norske skoler må få fjernundervisning i morsmålet sitt, hvis de i det hele tatt får det, men også dette opplæringstilbudet viser seg å være vanskelig å gjennomføre. Enten ved at skolen ikke har de nødvendige tekniske fasilitetene til å gjennomføre undervisningen, at undervisningstilbudet ikke er på plass innen skolestart, eller at det mangler fjernundervisningsdidaktikk hos den som skal undervise (Johansen, 2015, s. 12; Riksrevisjonen, 2019, s. 98). Alle nevnte årsakene resulterer ofte i at mange samiske elever ved norske skoler ikke får den lovfestede språkopplæringen de har krav på. Hvorav mange går så langt som å hevde at kommunene ikke bryr seg om å legge til rette for samisk undervisning, og at det dermed er enklere å heller bare unnlate å søke om undervisning på samisk for å unngå kampen (Paulsen, 2017). Det samiske folket har kjempet en årelang kamp om retten til å få bruke morsmålet sitt i undervisningssituasjoner, og å få språket sitt anerkjent i det offentlige, men selv om det har gått mange år siden fornorskningspolitikken var gjeldene ved norske skoler, så er det fremdeles slik at samiske familier må kjempe en lang og byråkratisk kamp mot skoleverket for å få opplæring i og på samisk. Ser man på den nåværende samiske skolesituasjonen i lys av den historiske konteksten, så bør det ikke råde noen tvil om at det norske skoleverket burde strekke seg langt i å opprettholde den samiskspråklige undervisningen ved norske skoler, og at den nåværende undervisningssituasjonen, i mange tilfeller, er svært mangelfull, om ikke på grensen til ikke-eksisterende. Den norske offentligheten og det norske skoleverket arbeidet i mange år systematisk for å utrydde og avlære det samiske språket og kulturen hos samiske elever, og som følge av det har mange samer i dag ikke lenger kjennskap til sitt eget morsmål eller sin egen kultur. Det er nettopp derfor det norske skoleverket i dag er pålagt det ansvaret å opprettholde tilbudet om samiskspråklig undervisning. På den måten kan vi forhåpentligvis bidra til at flere finner tilbake til sine bortgjemte samiske røtter og sitt samiske hjertespråk, slik at de samiske språkene og kulturen skal bli bevart i all mulig fremtid.

Litteraturliste:

- Ballovara, M. (2020, 5. juni). Elev ventet seks måneder på undervisning. *NRK Sápmi*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/sapmi/samisk-undervisning-i-bodo-stoppet-opp-seks-maneder--na-har-kommunen-skjerpet-seg-1.15032396>
- Ballovara, M., Idivuoma, M. & Trygstad, A. N. (2019, 3. september). Kampen om hjertespråket. *NRK Sápmi*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/sapmi/xl/kampen-om-hjertespraket-1.14667356>
- Bjørklund, I. (2000). *Sápmi: En nasjon blir til: Fremveksten av samenes nasjonale fellesskap*. Tromsø: Samisk etnografisk fagenhet
- Borchgrevink, L. (Produsent). Karlsen, R. E. & Segelcke, T (Regissører). (2013). *Den stille kampen – Skam og stolthet*. [TV-program]. Hentet fra: <https://tv.nrk.no/serie/den-stille-kampen/sesong/1/episode/1/avspiller>
- Fornorskningsinstruksen av 1898. (2021, 13. april). Hentet fra: <http://skuvla.info/skolehist/instruks98-tn.htm>
- Engen, T. O. & Kulbrandstad, L. A. (2018). *Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning* (2. utg). Oslo: Gyldendal
- Hagen, R. B. (2020). *Trolldomsforfølgelse av samer*. Hentet fra: <https://www.norgeshistorie.no/kirkestat/1132-trolldomsforfolgelse-av-samer.html>
- Hermansen, N. & Olsen, K. (2012). Valg, ansvar, risiko og etnisk identitet i en finnmarsks modernitet. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 96, s. 2012-222. Hentet fra: https://www.idunn.no/npt/2012/03/valg_ansvar_risiko_og_etnisk_identitet_i_en_finnmarksk_mo
- Johansen, Å. M. (2009). *Velkommen te våres Norge*. Oslo: Novus
- Johansen, Å. M. (2010). *Fra dobbelt stigma til dobbel stolthet: språkkontakt i Nord-Norge i en ideologisk brytningstid*. Hentet fra: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/14283/article.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Johansen, K. (2015). Samisk fjernundervisning. *Samiske tall forteller*. Henter fra: https://samilogutmuitalit.no/sites/default/files/publications/4_samisk_fjernundervisning.pdf

- Minde, H. (2005). *Samisk skolehistorie 1*. Hentet fra: <http://skuvla.info/skolehist/minde-n.htm>
- Norgeshistorie. (2019). *Internatskole for samiske barn*. Hentet fra: <https://www.norgeshistorie.no/kilder/velferdsstat-og-vestvending/K1806-internatskole-for-samiske-barn.html>
- Nystad, M. E., Boine, M. & Norvang-Herstrøm, E. R. (2020, 9. januar). Måtte flytte for å sikre barnas språk. *NRK Sápmi*. Henter fra: <https://www.nrk.no/sapmi/flyttet-fra-byen-for-at-barnet-skal-fa-undervisning-pa-samisk-1.14847003>
- Paulsen, P. S. (2017, 23. september). Færre vil lære samisk når man møter motstand. *NRK Sápmi*. Hentet fra: https://www.nrk.no/sapmi/_-faerre-vil-laere-samisk-nar-man-moter-motstand-1.13702865
- Riksrevisjonen. (2019, 26. november). *Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk*. Hentet fra: <https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/no-2019-2020/opplaringiogpasamisk.pdf>
- Tjelle, I. (2000). *Bortsendt og internert: møter med internatbarna*. Hentet fra: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2014052308074?page=1
- Utdanningsdirektoratet. (2020, 20. November). *Samisk i skolen*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk-i-skolen/#156496>